

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ”-СВИЩОВ

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д.ик.н.Божидар Иванов Хаджиев;
Университет по хранителни технологии и ИИк.И при БАН;
Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, ПН: 3.8.
«Икономика», **научни специалности:** 05.02.18, «Икономика и управление»; 05.02.10
„Световно стопанство и международни икономически отношения” и по компетенции
„Маркетинг” и „Приложна психология”,

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по докторска програма „Световно стопанство и международни икономически отношения” в СА „Д. А. Ценов” – Свищов.

Основание за представяне на рецензията: участие в състав на научно жури по защита на докторски труд съгласно Заповед № 1138/07.12.2018 на Зам. Ректор при СА „Д. А. Ценов” – Свищов.

Автор на дисертационния труд: АННА СТРАШИМИРОВА КЪРШОВСКА-МАТЕВА

Тема на дисертационния труд: АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ЕКСПОРТНО-НАСЪРЧИТЕЛНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Научен ръководител: Доц. д-р Драгомир Илиев

Рецензията е направена по структура и в обем до 5 страници препоръчани от СА „Д. А. Ценов” – Свищов

I. Общо представяне на дисертационния труд:

Като **обект** на изследването са посочени „организациите за насърчаване на експорта”, а като **предмет** е записано „*основните характеристики на организациите за насърчаване на експорта*”.

Авторката си е поставила за цел „да се създаде методика за анализ и оценка на експортно-насърчителните организации”. За изпълнение на целта са посочени пет задачи.

Представеният за рецензия дисертационен труд е развит в обем от 241 страници. Структурата му е класическа и е изградена от въведение, изложение в три глави, заключение, списък на използваната и цитирана литература и 4 приложения. Дисертацията съдържа 21 таблици и 5 фигури. Посочени са 181 източника, от които 14 на кирилица а останалите са на латиница. Би могло литературната справка да е по-балансирана и по-тясно свързана с изследвания проблем.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд.

Избраната тема очертава едно все още недостатъчно изследвано поле на научната дейност свързана с дейността на организации и институции насърчаващи и подпомагащи експорта. Светът от една страна все повече се отваря и глобализира, но от друга страна все повече се смалява и дава възможност за все по-динамично развитие на разнообразни организации и технологии за износ. На дневен ред стоят въпроси, като:

Какви трябва да са организациите и техните технологии, които насърчават и подпомагат износа? Какво се разбира под насърчаване на износа? Как да се насърчава и подпомага износа и неговата качество? Как да се постига ефективно взаимодействие между правителствени и неправителствени организации насърчаващи и подпомагащи износа? Как да се оценява степента за насърчаване и подпомагане на износа?

Понастоящем множество учени и специалисти търсят отговор на горепосочените въпроси през призмата на редица концепции и решения съобразени с основните взаимосвързани акценти за експортно развитие и промените в социално икономическите и политически системи.

Но, проблемът свързан с АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ЕКСПОРТНО-НАСЪРЧИТЕЛНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ и със специфичните му аспекти не е достатъчно научно разработен. Изследването е опит да се насочи вниманието към този проблем.

Може би едни от най-добрите постижения в тази насока и в ерата на ИНТЕРНЕТ имат китайските институции, учени и специалисти. Малко са страните и познатите съзидателни практики, които осигуряват устойчиви положителни ефекти за насърчаване и подпомагане на износа. Не са много и учените които разработват подходи, организационни структури, модели, механизми и инструменти за качествено управление на износа и за оценка на дейността на организациите подпомагащи износа.

Необходимо е това научно пространство да се запълва с нови научни изследвания както в теоретичен, така и в приложен аспект, като се популяризират добрите практики, засягащи релацията „ развитие на интернационализацията - качество на формиране и управление на организациите подпомагащи и насърчаващи експорта”.

Несъмнено процесите на интернационализация, организационните форми и управленчески отношения при интеграция и при формиране конкурентоспособността на бизнес субектите за експорт са свързани със **средствата за форсиране на износа** в т.ч с експорта на капитали, валутните и кредитно финансовите регулатори, дъмпинга, както и с всички други икономически, административни регулатори и стандарти за организация и управление на външноикономическата дейност (външно търговски режими, мита и митнически тарифи, количествени ограничения и други нетарифни средства, зони за икономически растеж, **организации и стандарти подпомагащи и насърчаващи износа**).

Предвид горепосочено може да се приеме, че темата „АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ЕКСПОРТНО-НАСЪРЧИТЕЛНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ” е сполучливо подбрана и актуална.

Общият преглед на дисертационния труд дава основание да се направи извод, че изследването е структурирано в класическата форма. Може би структурата на работа би се подобрила, ако теоретико-методологичната част от първа и втора глава се фокусира конкретно по темата засягаща оценка и анализ на видовете експортно ориентирани организации (правителствени, междуправителствени и неправителствени).

С достатъчна точност може да се приеме, че предметът и обектът на дисертационния труд са коректно формулирани.

Качеството на работата би се подобрило, ако са направени съответни ограничения за обекта на изследването (тъй-като изключително много са

правителствените, неправителствените и смесени организации които подпомагат и насърчават експорта), както и ако по-подробно и задълбочено се посочат и обосноват основните характеристики на видовете организации за насърчаване на експорта и какво точно се анализира и оценява. Би трябвало при оценка и анализ на организациите насърчаващи и подпомагащи износа да се поясни дали ще се анализира и оценява тяхната икономическата ефективност или ефектите от тяхната дейност върху експортното развитие на съответната страна или върху нейните експортъори. При втория случай проблемът е многоаспектен и неговото решаване е голямо предизвикателство пред всеки един учен.

Работа би добила още по-голяма образователна и научна тежест, ако съобразно избраната тема изследователските усилия са фокусирани върху горепосочената релация засягаща основните взаимосвързани акценти за експортно развитие. Друг е въпросът, че това е изключително сложен, конкретен и многопластов проблем, който изисква множество продължителни и комплексни изследвания.

Справедливо е да се посочи, че авторката демонстрира добра литературна осведоменост относно концептуалната рамка на дисертационното изследване, която определя изследователската ниша и качеството на дисертационния труд. Но, работата би спечелила повече, ако редица твърдения не са представени аксиоматично. Тезата, която кандидатката застъпва в дисертационния труд, е че „за да бъде подобрявана и развивана дейността на организациите за насърчаване на експорта, те трябва да бъдат подлагани на постоянен мониторинг, посредством единна методика за анализ и оценка“. Възникват множество въпроси свързани с доказването на тази теза относно: какво реално се анализира и оценява (вж.по-горе), какви са видовете организации, какво е съдържанието и влиянието на този мониторинг с посочените 7 критерия върху резултатите, защо да се извършва мониторинг задължително чрез единна методика за анализ и оценка (може би се има предвид само ИАМНСП и БАЕЗ) след като въздействието може да е върху разнообразни стартиращи експортъори и върху разнообразни организации и технологии с устойчив експорт, как да се разграничи и оценява това въздействие, след като има множество други фактори и субекти, които влияят върху развитието на експорта и т.н.?

Задълбоченият преглед на работата разкрива, че литературният материал е анализиран и интерпретиран в съответствие с изследователския проблем. Така също необходимо е да се отбележи, че докторският труд се откроява с добра езикова и стиловата редакция и с логика съответстваща на избраната структура.

Много от въпросите в дисертационния труд са дискуссионни. Въпреки това прави добро впечатление открояването на една ясна позиция на кандидатката при дефиниране теоретико-методологичната основа на труда. Правят добро впечатление и усилията, които е положила за разкриване на някои насоки за насърчаване на експорта.

Според мен не е толкова важно, че авторката не е разгледала задълбочено теориите, основните взаимосвързани акценти за експортно развитие и видовете организации за подпомагане на експорта с техните специфични политики и технологии за работа. Важно е, че прави сериозен опит чрез определена изследователска методика да дефинира и оцени състоянието на някои организации за насърчаване на износа.

Предвид горепосоченото и като се има предвид, че Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита от участниците в една от най-добрите в страната катедра по МИО, той може да се оцени положително.

Авторефератът е разработен съгласно изискванията и съдържанието му съответства на това в дисертационния труд. Той дава основна представа за научната стойност на дисертационния труд. Бележките по автореферата са подобни както за докторския труд.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

Основните изследователски усилия на кандидатката се очертаят в следните направления, които отразяват собственото и отношение по разглежданите въпроси и обосновават посочените от нея **научни и научно-приложни приноси**:

- Кандидатката прави опит за систематизиране на знанията свързани с зависимостта на интернационализацията на компаниите от насърчаването на експорта и ролята на подпомагането на износа, като важен фактор за експортното представяне на компаниите.

- Предложена е методика за анализ и оценка на някои организации за експортно насърчаване.

- Направен е опит за анализ на някои чуждестранни и български организации за експортно насърчаване без да се анализират факторите осигуряващи ефективността на дейността и постигнатите ефекти.

Така също може да се приеме, че самото насочване на вниманието на учени, политици, предприемачи и мениджъри върху необходимостта от анализ и оценка на организациите насърчаващи и подпомагащи експорта има своя принос

Посочени са 4 самостоятелни публикации, свързани с изследваната тематика, както следва:

- Кредитното застраховане като механизъм за редуциране на рисковете при външнотърговските сделки // Годишен алманах. Научни изследвания на докторанти на СА Д. А. Ценов-Свищов. АИ Ценов, 2014, бр. 8. ISSN: 1313-6542.
- Политики на насърчаване на експорта на Южна Корея. // Проблеми на регионалната интеграция и международния бизнес. Сборник с научни разработки по Проект №ИП8-2015: „Лаборатория за научни изследвания на докторанти в областта на световното стопанство и международните икономически отношения“. АИ „Ценов“, 2016, с. 5-28. ISBN 978-954-23-1172-0.
- Анализ на дейността на организациите за насърчаване на търговията // Годишен алманах. Научни изследвания на докторанти на СА Д. А. Ценов-Свищов. АИ Ценов, 2017, бр. 13. ISSN: 1313-6542.
- Понятията политика и външнотърговска политика – произход и дефиниции. // Глобални и регионални измерения на международните икономически отношения: 21 студентска научно-практическа конференция. Сборник с доклади - Свищов, 2017 г. АИ Ценов, 2017, с. 66-70. ISBN: 978-954-23-1241-3.

Предвид представеният дисертационен труд и горепосочените публикации може да се направи извод, че някои от предложените от кандидатката резултати вече са намерили отзвук в специализираната научна литература.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд.

Кандидатката оперира по изключително сложни с многоаспектен характер проблеми, засягащи експортното развитие и неговото подпомагане и според мен това е причина за допуснати някои отклонения, неточности и аксиоматични твърдения. Темата изисква задълбочени и комплексни знания и може да затрудни дори най-видните учени и специалисти в тази област. Бъдещите научни изследвания на кандидатката според мен биха станали по-добри, ако изследователските усилия се фокусират върху основните взаимосвързани акценти за експортно развитие:

-експортното развитие като функция от влиянието на основните глобални процеси (оценка и анализ степента на поляризация на световната икономическа система свързана с факторите за оценка на локализацията и позицията на субекта в глобалното пространство; дейността на глобалните корпорации свързана с факторите оценяващи наличието и качеството на ТНК с капитал произтичащ от страната в която

се прави интервенцията за експорт; трансфера на човешки ресурси, технологии, култура и религия свързан с тяхната оценка за транснационализация);

- *експортното развитие като функция от ценностните качества и иновативността на субекта* (оценка и анализ качеството на визията и стратегическата ориентация на субекта; знанията, опита и способностите на субекта; степента на сътрудничество/синергичния ефект; качеството на продукта или процеса; ценностите произтичащи от представянето и/или предоставянето на продукта или процеса; степента на технологично и иновационно лидерство; влиянието на националното лидерство върху индустрията; влиянието на центровете за икономическо, духовно и културно развитие; степента на иновационния потенциал на субекта);

- *експортното развитие като функция от средата в която се развива субекта* (оценка на социалните, културните, политическите, правните, икономическите, рисковите и технологичните фактори). В практиката тази оценка се прави чрез пресмятане на основните фактори за развитие на бизнес средата и потенциала за експортен растеж (конкурентоспособност и технологична устойчивост).

Така също насърчаването, подпомагането и управлението на експорта все повече засяга вида на организационната структура на организациите, разработването и използването на изкуствен интелект, индустрия 4.0, индустрия 5.0, кръговата икономика, интелигентните технологии и опаковки, пазарите за иновации и за интелектуални продукти, съвременните стандарти, GSI и др.

Препоръчвам по време на защитата кандидатката за ОНС „доктор“ да отговори на въпросите:

- Кои са факторите с най-висока тежест по които се оценяват и съпоставят „експортно-насърчителните организации“?
- В изследването прави ли се разлика между „експортно-насърчителни“ и „експортно-подпомагащи“ организации“?
- Кои неправителствените организации насърчаващи и подпомагащи износа добиват все по-висока тежест в съвременната бързо променяща се бизнес среда в която икономиките на страните се отварят и времето за информационно взаимодействие между два бизнес субекта в света практически клони към нула?
- Кои съвременни теории и практики според кандидатката предоставят възможности да се повишава потенциалната стойност на онова, което субектите могат да добавят към глобалното стопанство и да осигуряват ползи както за бизнеса така и за обществото и природата?

V. Обобщено заключение и становище.

Докторският труд е посветен на важен за икономическата и управленческа теория и практика проблем. Той притежава подчертана актуалност и научни приноси. Независимо от направените бележки и препоръки, дисертационният труд има характер на цялостно завършено научно-приложно изследване.

Горепосочените положителни констатации в рецензията дават основание да препоръчам на участниците в почитаемото Научно жури, в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и Правилника на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов при успешна защита на дисертационния труд, да присъдят на **АННА СТРАШИМИРОВА КЪРШОВСКА-МАТЕВА образователната и научна степен „доктор“** по докторска програма „Световно стопанство и международни икономически отношения“.

16.01.2019

Подпис:
(проф. д-к.н Б.Хаджиев)

16.01.2019